

Ošetrovatelská péče u pacientů romské příslušnosti

Multikulturní ošetrovatelství - Specifika ošetrovatelské péče u pacientů romské příslušnosti

Žijeme ve společnosti, která využívá výhod vlastního území, společného jazyka a společné historie. Proto při setkání s jinými lidmi očekáváme obvykle vzájemné porozumění a příjemné jednání.

Romové

Romové – jsou populace, která má společný původ v severní Indii, odkud vyšla před osmi sty až tisícem let skupina jejich předků nepřesahující 1000 osob. Dnes představují několik jazykově a kulturně příbuzných etnik. Žijí rozptýleně v Evropě, severní Africe, jihozápadní Asii, Severní Americe a v Austrálii. Jejich celkový počet je dnes odhadován na 8 - 10 mil. osob.

Romská komunita

Kulturní hodnoty a životní styl

Přítomnost romského etnika na území Evropy se datuje již od středověku. Přibližně od 14. století se objevují na území Španělska, Portugalska, Německa, Francie, Ruska, Maďarska a Rumunska, poté v dalších evropských i neevropských státech. Romská populace je hlavní etnickou menšinou v Evropě. Podle současných odhadů žije dnes v Evropě přibližně sedm až devět milionů Romů, přibližně dvě třetiny z nich ve střední a východní Evropě.

Romskou populaci lze spíše charakterizovat jako různorodou. Usazováním v různých oblastech si často osvojili zvyky a jazyk hostitelské země. Některé zvyky pronikly také do kultury dané hostitelské země, jako například lidové tance, hudební rytmy a slova z jejich rodného jazyka.

Jejich původní vlastí je provincie Panjab v severní Indii. Podle genetické diverzity se odhaduje, že celkový počet předků dnešních Romů, kteří se vydali na cestu do Evropy byl menší než 1000 osob. ^[1]

Odlišný původ a chování romské populace způsobovalo v historii v Evropě pronásledování a perzekuci. Odlišnost a diskriminace zapříčinily ekonomickou a sociální vyloučenost, která trvá dodnes zvláště v chudších zemích kontinentu a v zemích bývalého komunistického bloku. I v dnešní rozvinuté době se totiž lze setkat i s rasistickými jedinci, kteří je stále vyřazují kvůli jejich chudobě a nedostatečným životním podmínkám. Romové jsou většinou nedůvěřiví k čemukoliv, co leží mimo jejich okruh, a proto se nelze divit sociálnímu vyloučení.

Romové v České Republice

Počátky osídlování České republiky romskou komunitou se datují do 15. století. Během staletí se postupně usazovali, až v 50. letech 20. století bylo vydáno nařízení o zákazu kočovného života. Během 2. světové války v důsledku fašistického holocaustu došlo k vyhlazení části komunity tehdy žijící na území ČR. Po skončení války byla populace však doplněna o další migranty romského původu, zejména ze Slovenské republiky. V současné době žije na území České republiky přibližně 300 000 jedinců. Nejvyšší koncentrace osídlení je zejména v severních a západních Čechách a na severu Moravy.

Na území ČR žije několik skupin Romů:

- Čeští a moravští Romové (byli nacisty v době 2. světové války fyzicky téměř vyhlazeni).
- Slovenští Romové, kteří přišli na území dnešní ČR po 2. světové válce, tvoří dnes asi tři čtvrtiny romské populace v Čechách.
- Olašští Romové (Vlachika Roma – asi 10 %), kteří se od zbytku romského etnika liší např. svými zvyky a způsobem obživy.
- Sintí – němečtí Romové.

Hodnotový systém Romů a specifika jejich životního stylu

Mezi životním způsobem Čechů a Romů existují rozdíly, které vyplývají z odlišného pojetí života a životních hodnot. Tyto rozdíly jsou patrné již z demografických charakteristik.

Například: střední délka života, vyšší plodnost žen, sňatkovost žen i mužů v nižším věku, nižší rozvodovost aj.

Hodnotový systém

1. *Život – nejvyšší hodnotou;*
2. *Rodina;*
3. *Děti – největším bohatstvím romské rodiny.*

Život – nejvyšší hodnotou

- Vše, co vede k zachování, zmnožení a pokračování života, má vysokou hodnotu.
- Vše, co život ohrožuje nebo omezuje, je vnímáno negativně.
- „Hlavně že žije“ je reakce Romů na zprávu, že byl někdo vážně zraněn a že zůstane do smrti invalidní.

Rodina

- Je pro ně důležitější než zaměření na svoji práci.
- Rodina je pro ně zdrojem obživy, má funkci vzdělávací a také ochrannou.
- Nejvyšším trestem pro Roma je vyhoštění z rodiny.

Děti – největším bohatstvím romské rodiny

- Malé děti jsou déle obsluhovány (neučí se samostatnosti).
- V útlém věku dohlíží na dítě matka s prarodiči, v pubertě otec, který je přísnější. Ve výchově se berou ohledy na pohlaví.
- Děťství a dospívání končí založením rodiny. Dívky si často musejí brát muže, které vyberou rodiče a vdávají se tradičně velmi mladé. Zvykem bylo obvykle dát dceru za ženu muži v rámci jednoho kmene.
- Duševní a tělesná nedospělost romských rodičů v současném individualistickém světě způsobuje řadu problémů.

Faktory ovlivňující romskou kulturu

Rodinné a společenské faktory

Tradiční romská rodina

- Patrná je odlišná struktura i velikost ve srovnání se současnou českou rodinou.
- Rodina je výrazně patriarchální a uvnitř panují silné rodinné vazby.
- Nejvyšší postavení má muž (stařešinové), poté žena (dle počtu dětí), synové (od nejstaršího), dcery, manželky nejmladšího syna (ta se však může vyhoupnout výše dle počtu porozených dětí).
- Nepřipouštějí rozvody a nikdy by nedali děti do dětského domova nebo rodiče do domova důchodců.
- Všichni si pomáhají a vzájemně se podporují.

Muž vs. žena

- Žena zabezpečuje chod rodiny, vychovává děti, poslouchá svého muže. Jídlo pro rodinu musí zajistit jakýmkoli způsobem. Žena většinou zaujímá podřízené postavení.
- Muž je hlavou rodiny, nositelem prestiže. Rozhoduje a nese odpovědnost za rodinu. Jeho výdělek je spíše příležitostný, proto tráví většinu času sháněním zakázek, prací a udržováním dobrých vztahů s příbuznými a přáteli.

Náboženské a filozofické faktory

Romové se přizpůsobili náboženství místního obyvatelstva. V Česku jsou většinou formální katolíci. Jejich patronkou je Černá Sára. V České republice v některých rodinách romské tradice mizí, nejdéle se však uchovávají tradice spojené se smrtí a narozením. Původem slovenští Romové mají velký respekt z duchů zemřelých (mulů). Mulové se jim mohou zjevovat, popřípadě je varovat před hrozcím nebezpečím. Část slovenských Romů má také obavy z *guny daj*, která může uhranout jejich nově narozené dítě, pokud jej nechají o samotě a není pokřtěno.

Technologické faktory

Technologické faktory pro romskou komunitu jsou zcela přístupné jako pro každého občana, avšak kvůli své nezaměstnanosti si nemohou dovolit všeobecný luxus, který dnešní život nabízí.

Politické a právní faktory

Romové, kteří mají nahlášené trvalé bydliště na území České republiky, mají stejná práva jako všichni občané žijící na území České republiky, což znamená i právo volby politické strany, svobodu jednání, myšlení a uvažování.

Ekonomické faktory

Zaměstnání se spíše váže k vysoké nezaměstnanosti. Vzhledem k jejich úrovni vzdělání jsou spíše marginalizovanou nebo pomocnou pracovní silou, což se projevuje 80% nezaměstnaností a obsazováním nestabilních pracovních míst bez smluv. Výdělek je tedy spíše příležitostný a volný čas tráví spíše udržováním dobrých vztahů s příbuznými a přáteli. Proto ani jejich finanční situace není na vysoké úrovni.

Bydlení Romové shánějí obvykle hůře než ostatní občané právě kvůli nezaměstnanosti a neschopnosti platit pravidelné nájmy a dále také kvůli přetrvávající diskriminaci. Preferují bydlení v ghetech, která jsou charakterizována nedostatečnou infrastrukturou a službami, což je zapříčiněno jejich segregací od okolí a společným soužitím v komunitách.

Vzdělávací faktory

Vzdělávání pro ně nemá zrovna valnou hodnotu a úrovni vzdělání se věnuje opravdu malá pozornost. V hodnotovém systému leží hluboko pod touhou získat co nejvíce peněz. Téměř 20 % Romů nemá ani dokončeno základní vzdělání, a to se projevuje vysokou negramotností v této skupině, ostatní většinou dokončí pouze základní školu, což činí zhruba 70 % Romů. Častým negativním jevem je záškoláctví, na které má vliv zejména upřednostňování domácnosti a péče o sourozence před významem vzdělání a budoucnosti dětí. Dále také k záškoláctví přispívá odlišnost jazyka od jejich mateřštiny a úplná absence předškolní přípravy. Slovní zásoba je oproti ostatním dětem sotva poloviční, a proto jsou často posíláni do speciálních tříd.

Profesionální systém

Romové a postoj ke zdraví

- Zdraví je na vyšších místech jejich hodnotového žebříčku.
- Zdraví není jen dobrý fyzický stav, ale také i určité sociální zajištění a do určité míry i tolerance okolní majoritní skupiny.
- V léčbě nemoci mají obvykle hlavní slovo nejstarší ženy z rodiny, důležité jsou jejich zkušenosti získané praktikováním. V minulosti využívaly odpozorované znalosti z přírodní medicíny a tzv. milosrdnou magii, která byla založená na zaklínání, modlení a zařikávání.
- Romové věřili, že příčinou nemoci jsou démoni.
- Romové mají slabší vůli, vytrvalost, trpělivost.
- Bez své rodiny se často cítí osamoceni, mají strach, což je někdy příčinou zvýšené agresivity a neochoty se zdravotníky spolupracovat.
- Jsou spontánní, mají živý temperament, velkou citlivost vůči nespravedlnosti.
- Romové vnímají zdraví jako celistvou jednotu individuální, společenskou, fyzickou, duševní, kulturní a multikulturní.
- Ošetřování romských pacientů bývá pro zdravotníky po psychické stránce poměrně náročné kvůli nedůvěřivosti Romů vůči zdravotníkům.
- Romové pociťují značný strach z bolesti a smrti, i když jejich zdravotní stav není vážný. Bývají velmi emotivní, často a nahlas sténají. Rady mohou pociťovat jako nespravedlnost a cítit se dotčeně. Ženy bývají úzkostné a mohou špatně snášet hospitalizaci.
- Lékař by měl počítat s tím, že krátkodobě nemocný romský pacient bude užívat léky a plnit přikázaná opatření jen do ustoupení příznaků choroby. Dostatečně upozornit na následky, zejm. u dětí.
- Ke každému romskému pacientovi je nutno přistupovat individuálně, zdravotníci by se měli snažit vysvětlit příčinu a průběh onemocnění. Při každém vysvětlování by měli lékaři a zdravotní sestry dbát na to, aby jim romští pacienti rozuměli.
- Získání jejich důvěry – nejdůležitější. Dobrý vztah se buduje zdlouhavě a nesnadno a výsledky dlouho nepřicházejí. Po delším čase se však situace obvykle zlomí.
- Při hospitalizaci jednoho člena rodiny můžeme pozorovat jejich starostlivost, kdy se na stav pacienta přijde zeptat celé široké příbuzenstvo.
- Dokáží čekat celé hodiny až do skončení operačního výkonu či vyšetření.
- Často se dožadují návštěv mimo návštěvní hodiny a shlukují se na pokoji nemocného.

Romové v nemocnici

Vyšší nemocnost (chronická onemocnění) – vede k častějším a k opakovaným hospitalizacím na ošetrovatelských jednotkách.

Příčinou nedodržování dlouhodobého léčebného režimu je:

- slabá vůle – nedodržování léčebných opatření, která jsou nutná pro stabilizaci jejich zdravotního stavu;
- odmítání léčby, která nemá okamžitý účinek;
- nedodržování pozdějšího doléčení, kdy příznaky a problémy vyvolané nemocí vymizí.

Pokud sestra chce poskytnout kvalitní péči:

- Nesmí zapomínat na komunikaci s jeho rodinou.
- Musí navázat kontakt hlavně s hlavou rodiny (obvykle nejstarší muž rodiny).
- Při komunikaci s klientem – Romem jsou důležité trpělivost a empatie.
- Neměla by zapomínat na projevy zájmu, respektu a důstojnosti.
- Pokud má podezření na problém u klienta, měla by si ho všimnout, nikoliv jej sledovat.

Komunikace

Protože je rodina pro Roma po životě druhou nejvyšší hodnotou, v jejím zájmu udělá vše. Nemusí přijít na pravidelnou schůzku či vyšetření, protože jej někdo z rodiny v té chvíli potřebuje více. V jejich komunikaci je obsažen vysoký podíl emocí při jednání. Chlad navenek i v případě rozháraného nitra Rom nezná. Je-li zoufalý, je to vidět na dálku – bohužel při tomto rozpoložení nevidí ostatní věci, které jsou pozitivní a neohrožující. Není schopen jakéhosi nadhledu, racionálního rozboru a systémového přístupu. Proto je mnohdy nutné brát některé informace jako relativní a umět s nimi pracovat. Stejně otevřeně však umějí prožívat radost a úspěch nejen vlastní. S těmito rysy souvisí další specifický rys romské komunikace, a to nízká generalizace. Ani jejich jazyk nemá zobecňující termíny, a proto očekávání, že z modelu jasně vyplyne návod pro konkrétní situaci, není namístě. Důležité je proto časté opakování informací a předvádění situace.

- Nespěchat, být trpělivý, nečekat okamžité výsledky.
- Vnímat mimoslovní komunikaci, umět dávat informace i řečí těla.
- Nekritizovat negativně před velkým kolektivem, spíše v soukromí.
- Nebát se blízkosti, dotyku.
- Nebát se emocí – svědčí o angažovanosti člověka.
- Mluvit jasně, věcně, stručně, konkrétně, důležité věci několikrát zopakovat a ověřovat zpětnou vazbu.
- Diferencovat – ke každému přistupovat podle individuálních potřeb.
- Respektovat hodnotový systém romského etnika.
- Za nezdvohlilé Romové považují vyjádření nesouhlasu či odmítnutí.
- Nejsou zvyklí děkovat a prosit.

Zajímavosti

Těhotenství a porod

Většinou mladé matky – 14-16let – důvod: pokračování rodu, dočasné řešení finanční situace.

Nezralost romských matek vede k:

- poruchám přijetí své role jako rodič (nedokážou si vytvořit vztah ke svému dítěti a nedokážou přijmout plnou zodpovědnost);
- nedostatečné přípravě na porod (prenatální poradny, životní styl).

Těhotná žena je požehnána a přináší štěstí.

Musí se řídit pravidly na ochranu plodu – nesmí se dívat na postižené lidi, na zesnulé – mohlo by se přenést na dítě. Celé těhotenství žena téměř nechodí do společnosti. Ven ji vždy doprovází manžel. Po celou dobu těhotenství žena nenosí šperky na krku (omotání pupečníku kolem krku dítěte). Budoucím matkám nejsou zakázána jíst žádná jídla. Naopak by měly konzumovat vše, na co dostaly chuť, i kdyby to byl alkohol. Jediné omezení, které těhotné ženy mají, je v přijímání malého množství kyselých pokrmů. Do poslední chvíle však těhotná žena pracuje. Ke zmírnění porodních bolestí dostávala rodička čaj nebo alkohol a otíraly jí čelo chladivou vodou. Po porodu dostala rodička napít pálenky. Zvykem býval porod doma, a přestože se dnes romské matky podvolily majoritní společnosti a rodí v porodnicích, velmi jim v této chvíli chybí podpora a pozornost vlastní rodiny. Proto je u Romů typické, že většina rodiny tráví čas v okolí porodnice.

Nejdůležitější první koupel dítěte – voda, do které Romové vkládali peníze, aby v budoucnosti bylo dítě bohaté. Poté podrželi dítě nad ohněm, aby se očistilo. Dítě bylo nutné co nejdříve pokřtít, neboť věří, že nepokřtěné dítě by mělo po celý život smůlu a provázeli by ho zlí duchové, kteří by mu škodili. Dítěti se uvazuje na zápěstí červená stuha, která ho chrání před zlem. Dětem do 1 roku nestříhají vlasy, nesmějí se dívat do zrcadla a na hraní jim nesměly být dávány panenky.

Odkazy

- Romové. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-05-31]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Romov%C3%A9>

Použitá literatura

- ŘÍČAN, Pavel. S Romy žít budeme - jde o to jak : dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti. 1. vyd. Praha : Portál, 1998. 143 s. ISBN 80-7178-250-5
- PAZDERA Josef, Původ Romů, In. Objective source E-Learning, 2004, [cit. 2014-03-31]. Dostupné z: <http://www.osel.cz/919-puvod-romu.html>

Reference

1. KALAYDJIEVA, Luba, David GRESHAM. Genetic studies of the Roma (Gypsies): a review, BMC Medical Genetics. vol. 2, issue 1, s. 5-. DOI: 10.1186/1471-2350-2-5. Dostupné z: <https://bmcmmedgenet.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2350-2-5>